Kvalitetsgranskning
Rapport 2013:02

Gymnasial lärlingsutbildning

En kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning

Skolinspektionen

Skolinspektionens rapport 2013:02
Diarienummer 400-2011:6484
Stockholm 2013
Foto: Annika Jervgren

Innehåll

Sammanfattning 6

1. Inledning 9

2. Elever och handledare på arbetsplatsen 12

2.1 Några röster från lärlingsutbildningens elever och handledare 12

3. Granskningens resultat 18

3.1 Huvudfrågeställningarna 18

4. Avslutande diskussion 25

4.1Planering av utbildnngen 25

4.2 Genomförande av utbildningen i skola och på arbesplats 27

4.3 Elevens situation 28

4.4 Bedömning och betyg 29

4.5 Utvärdering och kvalitetsarbete 30

5. Syfte och frågeställningar 32

6. Metod och genomförande 34

7. Referenser 38

8. Bilagor 40

YRKESSKOLAN

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en detaljerad och systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer.

Denna granskning omfattar utbildningen inom de fyra nationella gymnasieprogram som har flest lärlingar: Bygg- och anläggningsprogrammet, fordons- och transportprogrammet, handels- och administrationsprogrammet samt vård- och omsorgsprogrammet. Inom dessa program har vi granskat yrkesämnen med tonvikt på det arbetsplatsförlagda lärandet (APL). Iakttagelserna och slutsatserna gäller de skolhuvudmän och de 35 skolor som har granskats.

Huvudsyftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till utveckling. För att säkerställa att eleverna inom lärlingsutbildningen får den utbildning de har rätt till, har granskningen styrts utifrån tre centrala frågeställningar vilka tar sikte på om eleverna får den utbildning de har rätt till enligt skolans styrdokument, hur skolorna samverkar med arbetslivet samt om planeringen visar på att de olika delarna i utbildningen fogas samman till en helhet.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar har tidigare redovisats i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen och nu även i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, kan rapportens innehåll utgöra ett utvecklingsstöd även för skolor som inte har granskats.

Granskningen visar att på stora skillnader i kvalitet mellan skolorna och att gymnasieskolorna i många fall är ovana vid att handskas med den flexibilitet som lärlingsutbildningen kräver. Därför behöver samarbetet med arbetslivet utvecklas ytterligare för att öka engagemanget och därmed kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet.

Projektledare för kvalitetsgranskningen har varit Peter Holmberg, Skolinspektionen i Stockholm. Biträdande projektledare har varit Annika Jervgren. Ansvarig enhetschef är Maria Caryll.

Stockholm maj 2013

Ann-Marie Begler
Generaldirektör

Tommy Lagergren
Avdelningschef

Sammanfattning

Skolinspektionens kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning har omfattat 35 skolor, både kommunala och fristående spridda över hela landet.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning av gymnasial lärlingsutbildning har omfattat 35 skolor, både kommunala och fristående spridda över hela landet. De fyra mest frekventa yrkesprogrammen inom lärlingsutbildningen har ingått i granskningen: Bygg- och anläggningsprogrammet, fordons- och transportprogrammet, handels- och administrationsprogrammet samt vård- och omsorgsprogrammet. Skolinspektionen besökte skolorna under tiden maj till december 2012. Man bör notera att granskningens elever gick tredje terminen och att de redan hade hunnit etablera sig på sina arbetsplatser samt passerat den ”tröskel” då många elever hoppar av utbildningen.

Utgångspunkt för granskningen har varit tre huvudfrågeställningar; att säkerställa att eleverna inom den gymnasiala lärlingsutbildningen får den utbildning de har rätt till enligt styrdokumenten, hur skolorna samverkar med arbetslivet, samt om planeringen visar att de skolförlagda respektive arbetsplatsförlagda delarna av utbildningen fogas samman så att utbildningen uppfattas som en helhet. Resultaten visar att flertalet skolor i viss omfattning uppnår de två första frågeområdena. Den tredje frågeställningen, att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten ska upplevas som en helhet, har visat sig svårare att uppnå.

Skolinspektionens granskning av gymnasial lärlingsutbildning ger bilden av en verksamhet under uppbyggnad som ännu inte funnit sin form. Granskningen kännetecknas av stora skillnader mellan skolorna när det gäller utbildningens kvalitet. Några skolor har utvecklat sitt lärlingskoncept och redan nått mycket långt. En skola, den idéburna friskolan Stadsmissionens gymnasieskola i Stockholm, har till exempel granskats helt utan några anmärkningar. Några andra skolor visar också goda resultat, bland andra Uddevalla gymnasieskola.

Det betyder att det fortfarande återstår mycket arbete innan vi får en gymnasial lärlingsutbildning av hög kvalitet på alla skolor. Granskningen har inte funnit några kvalitetsskillnader mellan kommunala och fristående skolor, däremot betydande skillnader mellan olika program och skolor samt mellan olika utbildningar inom en och samma skola.

Samtal med elever visade att de genomgående är mycket nöjda med sin utbildning, speciellt den arbetsplatsförlagda delen.

De lärare och skolledare vi hade samtal med höll i de flesta fall med om att det fanns mycket kvar att förbättra avseende gymnasial lärlingsutbildning. De framhöll svårigheten i att etablera en ny verksamhet när elevunderlaget för yrkesutbildningen som helhet sviktar. Flera skolor har av detta skäl begränsat antalet platser i lärlingsutbildning. Många uttryckte också ett behov av ett fortsatt nationellt stöd till skolorna, både från myndigheter och arbetsmarknadens organisationer. Skolinspektionen bedömer att skolorna i detta avseende även kan göra mycket själva genom att bilda nätverk och sprida erfarenheter från de skolor som hunnit längre i sitt arbete med att utveckla denna utbildning.

Skolinspektionens granskning har resulterat i beslut till huvudmän och skolor att se över och utveckla sina verksamheter. Granskningens huvudresultat kan sammanfattas i följande utvecklingsområden:

Stora skillnader i samverkan med arbetslivet

Det finns stora skillnader mellan skolorna i hur omfattande samarbetet med arbetslivet är. Många skolor saknar en övergripande strategi för hur lärlingsutbildningen ska bedrivas och hos dessa kan utbildningen se mycket olika ut och ha högst skiftande kvalitet hos en och samma huvudman. Men granskningen har också visat på flera goda exempel på ett väl utvecklat samarbete med arbetslivet, där arbetsplatserna är engagerade i såväl anskaffningen av bra lärlingsplatser som i uppföljning och betygssättning.

Högre krav på planering och anpassning av utbildning

Lärlingsutbildningen är en utbildningsform som bygger på individuella lösningar för varje elev och en matchning mellan elev och handledare. Detta kräver att skolan måste ha ett flexibelt arbetssätt för att finna lösningar anpassade till arbetslivets villkor och samtidigt hävda utbildningens mål. Ett sätt att tydliggöra arbetsfördelningen mellan skola och arbetsplats är genom utbildningskontrakt. Granskningen visar att skolorna har utbildningskontrakt men att flertalet saknar beskrivningar av vilka kurser eller delar av kurser som ska genomföras under det arbetsplatsförlagda lärandet. Detta innebär att kontrakten, som har till uppgift att tydliggöra utbildningens innehåll för handledare och elever, inte används som ett aktivt verktyg för att tydliggöra ansvarsfördelning mellan skola och arbetsplats. Flera skolor hänvisar i stället till de individuella studieplanerna och menar att motsvarande uppgifter finns i dessa planer. Skolorna missar i och med detta en möjlighet att förtydliga respektive parts ansvar för utbildningen.

Granskningen visar även att skolorna brister i sin information om innehållet i utbildningen till arbetsplatserna. Det är yrkesläraren som garanterar utbildningens kvalitet genom att anskaffa relevanta APL-platser, följa upp eleven på arbetsplatsen och sedan betygssätta eleven samt genomföra handledarutbildning.

Variationer i uppföljning och bedömning av elever

Nästan samtliga elever som Skolinspektionen mött framhöll att lärlingsutbildningens arbetssätt var det starkaste motivet för dem att välja detta alternativ. I intervjuer med eleverna framkommer dock att kursmål och kunskapskrav i många fall inte är tydliga för dem. Elevernas individuella studieplaner innebär ofta att flera kurser läses parallellt och ibland sätts betyg sent under utbildningen. Detta gör det svårt för eleverna att förstå kopplingen mellan det de gör på arbetsplatsen och kursernas mål. Nästan alla elever gör vissa av de praktiska momenten på skolan. Ibland sker det i form av att läraren kontrollerar vissa kursmoment, varvid eleverna kan uppfatta detta som huvudsaklig grund för betyg trots att de är ute på sina arbetsplatser merparten av tiden.

Brister i arbetet med värdegrund och kvalitet

För många elever är det arbetsplatsförlagda lärandet deras första kontakt med arbetslivet. De möter här de attityder och värderingar som speglar samhället i stort. Det är därför viktigt att den värdegrund skolan står för även gäller vid elevens arbetsplats. Huvudmännens och skolornas förebyggande arbete mot kränkande behandling omfattar nästan aldrig det arbetsplatsförlagda lärandet.

Vid tidpunkten för besöken på gymnasieskolorna hade utbildningarna endast varit igång två till tre terminer och inga utbildningar hade hunnit avslutas vilket till viss del kan förklara avsaknaden av utvärderingar. Men brister i, eller avsaknad av, kontinuerlig dokumentation försvårar möjligheterna att följa upp och utvärdera utbildningen i sin helhet. Det arbetsplatsförlagda lärandet ingår sällan eller aldrig i skolornas systematiska kvalitetsarbete.

Framgångsfaktorer för gymnasial lärlingsutbildning

Skolinspektionen har i kvalitetsgranskningen sett att de skolor som lyckats väl med gymnasial lärlingsutbildning i många fall kännetecknas av, och förenas av, ett antal återkommande faktorer:

- En uttalad och tydlig strategi från huvudmannen för att etablera kontakter med arbetslivet samt en medvetenhet om arbetslivets kompetensbehov är en viktig grund för framgångsrik gymnasial lärlingsutbildning.
- Tid och resurser avsatta för regelbundna besök av yrkesläraren och att arbetsplatsen är medveten om sitt åtagande för att säkerställa arbetsplatserns kvalitet. De handledare som ska leda eleven måste vara väl införstådda med sin uppgift och ha fått utbildning för sitt uppdrag.
- Modeller (matriser) för att formulera utbildningens kurser till moment som praktiskt kan genomföras på arbetsplatsen samt kriterier för bedömning av dessa.
- Stöd för att höja elevernas motivation är en viktig gemensam uppgift för skolan och arbetsplatsen. Gymnasial lärlingsutbildning är en krävande utbildningsform och det krävs motivation hos eleverna för att lyckas.
- Ett systematiskt kvalitetsarbete för att utvärdera och utveckla lärlingsutbildningen.

1 | Inledning

Lärlingsutbildning har i modern tid aldrig haft någon större omfattning inom utbildningssystemet i Sverige så som den haft i exempelvis Danmark och Tyskland och på senare tid har fått även i Norge. Det visade de många historiska och internationella utblickar som gjordes i samband med etableringen av den nya lärlingsutbildningen i Sverige. Lärlingsutbildning har visserligen funnits inom ett antal hantverksbranscher, men utan direkt koppling till det formella skolsystemet (SOU 2009:85, bilaga 3). När gymnasial lärlingsutbildning började som en försöksverksamhet år 2008 handlade det därför om att bygga en egen ”svensk modell”, som ett komplement till den skolförlagda modellen.

Under de tre första åren, 2008-2010, deltog 13 300 elever i försöksverksamheten. De fristående skolorna utgjorde nästan 70 procent av den totala verksamheten, varav Baggium/Praktiska i Sverige AB hade en stor andel av lärlingseleverna. Efter första försöksåret hade en av fyra elever hoppat av utbildningen och ytterligare 10 procent försvann under det andra försöksåret. De flesta eleverna bytte till en mer skolförlagd yrkesutbildning. Mindre än hälften, 44 procent av den första årskullen fick ett slutbetyg efter tre års studier. En förklaring till den låga genomströmningen är enligt Skolverkets lägesbedömning år 2013 att lärlingsutbildningen är en krävande utbildningsform och att lärlingseleverna i högre grad hade svagare studieresultat från grundskolan. Många hade redan tidigare misslyckats i annan gymnasieutbildning. Ovana vid arbetslivets krav och brist på jämnåriga kamrater kan också ha påverkat eleverna.

Den permanenta gymnasiala lärlingsutbildning som Skolinspektionen nu har granskat infördes hösten 2011, i samband med gymnasiereformen. Sedan dess kan yrkesprogram i gymnasieskolan erbjudas antingen som skolförlagd utbildning eller som gymnasial lärlingsutbildning. Gymnasial lärlingsutbildning är alltså inget eget gymnasieprogram utan ett alternativt

sätt att studera inom ett yrkesprogram. Medan det skolförlagda alternativet ska innehålla minst 15 veckors arbetsplatsförlagt lärande (APL) utanför skolan kännetecknas gymnasial lärlingsutbildning av att eleverna genomför mer än hälften av sin utbildning som APL. Detta innebär att yrkesämnena till övervägande del genomförs på arbetsplatser utanför skolan.

Elevernas intresse för yrkesutbildning har minskat under de senaste åren, vilket även då gäller gymnasial lärlingsutbildning. Vårterminen 2012, då granskningen påbörjades, gick 2 300 elever i årskurs 1 på gymnasial lärlingsutbildning. Motsvarande siffra vårterminen 2011 var 3 700 elever. Under försöksperioden 2008 – 2010 började i snitt 4 400 elever per år (Skolverket 2012). Skolorna i granskningen valdes ut bland de huvudmän som till Skolverket redovisat att de hade gymnasiala lärlingar och som hade ansökt om särskilt statsbidrag höstterminen 2011. De 35 granskade skolorna svarar för nästan 20 procent av det totala antalet lärlingsplatser i Sverige. Resultaten är därför inte generella för alla huvudmän i landet, men pekar ut viktiga utvecklingsområden.

”Elevernas intresse för yrkesutbildning har minskat under de senaste åren...”

För att säkerställa att eleverna inom lärlingsutbildningen får den utbildning de har rätt till har granskningen utgått från följande huvudfrågeställningar:

1. Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument?
2. Sker samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?
3. Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman till en helhet så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?

Inom ramen för dessa övergripande frågeställningar har vi i granskningen ställt ett antal frågor (se kapitel 6 Syfte och frågeställningar) som mer direkt belyser olika kvalitetsaspekter i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Dessa frågor har grupperats i följande fem områden för att ge struktur och kvalitet i granskningen:

A. Planering av utbildningen
B. Genomförande av utbildningen på skola och arbetsplats
C. Elevens situation
D. Bedömning och betyg
E. Utvärdering och kvalitetsarbete

Skolinspektionens granskning av gymnasial lärlingsutbildning omfattar både arbetsplatsförlagt lärande och de skolförlagda yrkesinriktade delarna av utbildningen. I gymnasial lärlingsutbildning ingår även gymnasiegemensamma ämnen, som mycket av diskussionen om yrkesutbildningens innehåll tidigare har handlat om. Dessa ingår dock inte i denna granskning.

Den permanenta gymnasiala lärlingsutbildningen inom gymnasieskolan var en rätt ny företeelse när Skolinspektionen besökte skolorna under våren och hösten 2012. Den befann sig i många avseenden i ett uppbyggnadsskede. Att utbildningarna granskades så tidigt hade både fördelar och nackdelar. En av fördelarna var att det var förhållandevis enkelt att föra fram förbättringsområden som skulle kunna höja kvaliteten, eftersom utbildningen ännu inte hunnit bli så etablerad. En av nackdelarna var att det på många

skolor fanns få elever och att dessa precis hade börjat sina utbildningar, vilket gjorde det svårare att granska och utvärdera verksamheten. Men det var ändå tydligt att det fanns flera viktiga utvecklingsområden.

Tidigare erfarenheter och granskningar

Den begränsade forskningen om yrkesutbildning, både i Sverige och internationellt, har sedan länge uppmärksammat att yrkesutbildningen befinner sig i skärningspunkten mellan två kulturer, en ”skolkultur ”och en ”arbetslivskultur”. Detsamma gäller yrkeslärarna, som med sin yrkeserfarenhet från arbetslivet står med ett ben i vardera kulturen. Detta blir tydligare när kravet på mer arbetsplatsförlagt lärande ökar. Då förskjuts tyngdpunkten mot arbetslivet, samtidigt som gymnasieskolans krav i fråga om tydligare kurser och bedömningsgrunder har ökat. Gymnasial lärlingsutbildning kan sägas befinna sig just i gränssnittet mellan de traditioner som styr skolan respektive arbetsplatsen. Detta gör det extra angeläget att det finns en genomdiskuterad strategi för samarbetet mellan skola och arbetsplats. Skolinspektionen har tidigare granskat det arbetsplatsförlagda lärandet inom yrkesprogrammen på gymnasiet (Arbetsplatsförlagd utbildning i praktiken – en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans yrkesförberedande utbildningar, Skolinspektionen, Rapport 2011:2). I den granskningen lyfts bristande samverkan mellan skolan och det lokala arbetslivet fram som ett av de främsta hindren för god kvalitet.

2 | Elever och handledare på arbetsplatsen

2.1 | Några röster från lärlingsutbildningens elever och handledare

Huvuddelen av den gymnasiala lärlingsutbildningen sker på arbetsplatser utanför skolan. Vid några av de besökta skolorna ägde all praktisk undervisning i yrkesämnen rum utanför skolan. Under besöken på skolor och arbetsplatser träffade vi många engagerade yrkeslärare, handledare och skolledare som brann för att genomföra den gymnasiala lärlingsutbildningen på bästa sätt för sina elever. Skolinspektionen intervjuade cirka 150 elever och cirka 100 handledare inom de fyra yrkesprogram som ingick i granskningen. Elevernas och handledarnas upplevelser synliggör både sådant de upplever som är väl fungerande och sådant som utgör problem. Skolinspektionen har också träffat många elever som genom sitt val av denna utbildningsform har hittat rätt och funnit sin plats och roll inför vuxenlivet. I detta avsnitt ger vi exempel på några intervjuer med såväl elever som handledare för att beskriva hur det kan fungera när det fungerar väl på arbetsplatsen. Som framgår kan skillnader mellan olika arbetsplatser medföra olika förutsättningar för elevernas utbildning.

Linda
Handels- och administrationsprogrammet

Linda tänkte först välja ett ”vanligt” gymnasieprogram, men eftersom hon kände sig lite skoltrött och är mer ”praktiskt” lagd valde hon handels- och administrationsprogrammet som lärlingsutbildning. Det kändes mer lockande att kombinera skola och praktisk erfarenhet. I årskurs 9 fick hon

möjlighet att göra en veckas provpraktik på ett stort dagligvaruföretag, vilket gav henne en bra bild av verksamheten. Linda tycker att det första året på utbildningen fungerade bättre, eftersom det innehöll mer APL.

”Första året var vi ute fyra dagar på arbetsplatsen och inne på skolan en dag, men sedan kom skolan på att vi inte skulle hinna läsa klart kurserna i de gymnasiegemensamma ämnena, så man ändrade så att vi nu får vara inne på skolan tre dagar i veckan. Vi hade inget schema under de första två veckorna när vi började. Det kändes inte genomtänkt. Vi är ganska få lärlingselever och vi upplever inte någon klassgemenskap utan är med olika klasser i de gymnasiegemensamma ämnena. Vi har tagit upp det med rektorn som säger att det inte är optimalt!”.

Läraren har kommit ut på besök till arbetsplatsen ungefär varannan månad. Då träffas Linda, läraren och handledaren för ett trepartssamtal. Linda börjar klockan 7 och slutar dagen klockan 16. ”Jag har stort förtroende för min handledare och jag känner mig som en del av företaget, alla vill lära mig saker och handledaren ger mig massor av information. Jag trivs bra och det är viktigt att man uppfattas som lärling, inte bara som en praktikant”.

Vi frågar om Linda känner sig förberedd att gå ut i arbetslivet, och hon svarar:

”Ja, denna utbildning ger mer än att bara läsa om handelsteori och kundbemötande. Jag skulle inte ha några som helst problem att söka en arbetsplats och veta vad jag ska göra. Jag har ställts i vissa situationer som aldrig skulle ha hänt på skolan.”

Lindas handledare

Arbetsplatsen är ett stort företag med omfattande verksamhet som kan ge en heltäckande praktisk handelsutbildning. Vid intervjun på arbetsplatsen träffar vi Lindas handledare, personalchef och butikschef. Handledaren har arbetat på företaget sedan 1987 och har stor erfarenhet av att handleda APL-elever och praktikanter. Eftersom Linda gjorde en provvecka i årskurs 9 kunde hon börja sin APL direkt på företaget när höstterminen startade. Företaget hade dock önskat en tydligare introduktion av lärlingsupplägget, vilket var nytt för dem.

”Vi tar emot elever för att vi vill värna om yrket och vi försöker hitta vägar att höja statusen inom branschen (handeln). För att hinna med och ge en god kvalitet på APL handleder vi endast två elever åt gången. Vi har valt att lära upp Linda i 4-veckors perioder, då hon får gå mellan olika avdelningar, men de uppgifter som Linda har med sig från skolan går före det praktiska arbetet. Det är viktigt att eleven får en relation till yrket och känner sig som en anställd och tas med i gemenskapen. Om vi som företag sköter vårt åtagande bra och eleven trivs och får bra praktik, då blir det bra marknadsföring för företaget”.

Företaget tycker att det har fungerat bra med mycket praktik i början. Skolans lärlingssamordnare har besökt arbetsplatsen cirka tre gånger på ett år och har dessemellan hållit kontakt med personalchef och handledare via e-post. Vid besöken, som varat en timme, har samordnaren i ett trepartssamtal stämt av med handledaren och eleven. Linda är numera delaktig i alla aktiviteter på företaget, det enda man avvaktar med är kassatjänst. Linda får enligt handledaren nästan en djupare utbildning med spetskompetens än vad övriga anställda har fått.

”Vi ger våra ungdomar en unik chans att få komma in på i arbetsplatsen genom lärlingsutbildning och det oerhört viktigt för oss. Vi har sett Lindas

utveckling och vi hade aldrig gett henne sommarjobb om hon bara varit här på vanlig APL”.

Robin
Bygg- och anläggningsprogrammet

Robin valde bygg- och anläggningsprogrammet med inriktning mot plåtslageri för att han på en informationsträff i årskurs 9 fick reda på att det lokalt rådde stor brist på plåtslagare och att man kunde få jobb direkt efter avslutad utbildning. Han tycker om att röra på sig och är fysiskt aktiv. Robin fick redan på våren i årskurs 9 möjlighet att göra en provpraktik som fungerade bra, vilket ledde till att han även fick sommarjobb på företaget. Under sin APL är Robin på företaget onsdag till fredag mellan klockan 7 och 16.

”På måndagar och tisdagar är jag i skolan och läser teori med klassen, då stämmer vi av hur det går på arbetsplatsen. Jag skriver i en loggbok varje vecka om det jag har gjort och min lärare går igenom den med mig. Jag tycker det är lagom med tre dagar praktik och två dagar i skolan”.

Robin berättar att läraren i början av APL-perioden var ute på företaget en gång per vecka. Sedan har han kommit var fjortonde dag. Besöken har oftast varit lite kortare, ungefär 20 minuter. Ett längre möte med lärare och handledare är inbokat och han är införstådd med vad som krävs för att uppnå vissa mål. När det gäller att lära sig i arbetet har handledaren och Robin kommit överens på ett bra sätt.

”Min handledare visar mig först hur man gör och sedan får jag prova själv. Det behövs mycket övning för att få till vissa saker och min handledare är bra på att berätta hur man ska göra”.

Robin är hittills nöjd med utbildningen. Han tycker också att han lär sig mer på arbetsplatsen än inne i skolan. I framtiden har han planer på att fortsätta utbilda sig på Yrkeshögskolan.

Robins handledare

Företagets ägare och Robins handledare intervjuades. En anledning till att företaget tar emot en elev är att det är svårt att rekrytera plåtslagare och att det finns risk att yrket dör ut på orten. Det var gymnasieskolans lärlingssamordnare som tog den första kontakten. Ägaren hade via en bekant fått reda på hur det fungerar att ta emot lärlingar.

Robins handledare har 16 års arbetslivserfarenhet som plåtslagare och har arbetat fyra år på företaget. Han har själv gått en gymnasieutbildning och varit lärling. Han tycker att han försöker tänka på hur det är att vara ny. Handledaren och ägaren tycker det är positivt att Robin fick göra en provpraktik. Dels fick de se om han passade in, vilket är viktigt när det är en liten arbetsplats, dels fick de lära känna honom. Provpraktiken fungerade så bra att företaget anställde Robin över sommaren. På så sätt fick han en god introduktion på företaget.

I början av APL-tiden kom läraren ut till arbetsplatsen med ett planeringsunderlag. Det beskrev vilka kursmoment som skulle kunna genomföras på arbetsplatsen och tog även upp frågor om arbetsmiljö och säkerhet. Företagets företrädare upplevde att de kunde påverka planeringen. Den dagliga verksamheten på arbetsplatsens styrs dock av företagets orderingång. Det gör att planeringen för Robin behöver vara flexibel, menar handledaren.

Ägaren och handledaren strävar efter att Robin inte ska få för ensidiga arbetsuppgifter.

”Min viktigaste uppgift som handledare är att först visa hur Robin ska göra och sedan låta honom prova själv och då är det viktigt att han får ta den tid han behöver, att inte skynda på eller stressa. Vissa arbeten kräver mycket övning och att jag visar och berättar varför man gör vissa saker”.

Robins handledare ska om ett par veckor gå en handledarutbildning. Både han och ägaren tycker att det är viktigt, eftersom de behöver sätta sig in i alla kurser som Robin ska klara av. Företaget för journal över sina utförda arbeten och handledaren ser till att Robin skriver i sin loggbok. Robin kommer att ha vissa yrkeskurser på ett annat gymnasium som har behöriga yrkeslärare inom byggplåtslageri. Han kommer att få genomföra yrkesprov på skolan för att stämma av sin kunskapsnivå. Företaget tycker att det är positivt att Robin varvar teori och praktik. De upplever att skolan är flexibel och kan anpassa sig efter företagets verksamhet. Detta ses som positivt eftersom orderingången kan variera.

Daniel
Fordons- och transportprogrammet

Inför valet till gymnasiet visste Daniel att han ville göra något praktiskt och att han inte ville gå ett skolförlagt program. Han fick information av en studie- och yrkesvägledare om lärlingsutbildningen och tyckte att utbildningsformen verkade passa honom. Daniels intresse för motorer gjorde valet av fordons- och transportprogrammet ganska lätt.

Daniel fick tips om sin APL-plats från en äldre elev på skolan, som tyckte att det var ett bra företag. Läraren tog den första kontakten, men sedan fick Daniel själv besöka arbetsplatsen som ligger precis bredvid skolan. Innan han gick ut på APL fick Daniel lära sig grunderna i skolan. Han skulle gärna haft lite mer av det innan han började på sin APL.

Numera får Daniel jobba mer självständigt. Handledaren stämmer av att det fungerar och han känner att han kan fråga om han kör fast. Daniel börjar sina dagar klockan 7 och slutar klockan 16. Dagarna styrs till stor del av vilka kundjobb som kommer in. Daniels lärare besöker arbetsplatsen cirka två gånger i månaden och läraren vet i stort sett vad han gör på dagarna. På arbetsplatsen skriver Daniel loggbok om sina arbetsuppgifter.

”Tillsammans med läraren går vi igenom vilka kurser vi ska göra på praktiken. Ibland gör vi saker i skolan och då ser läraren vad man har lärt sig. Men jag lär mig bäst i skarpt läge, då man får arbeta på riktigt och till företagets kunder. På en riktigt bra APL-plats kan man prata med alla och att det är ok att göra fel och att man känner att man behövs”.

Daniel tycker att han har fått reda på betygskraven och hur han bedöms. Innan betyg sätts ska hans handledare och lärare ha ytterligare en träff. Daniel har haft sommarjobb på sin APL-plats och skulle vilja jobba kvar på företaget efter avslutad utbildning.

Daniels handledare

Företaget där Daniel har sin APL har funnits länge i fordonsbranschen och ingår i en koncern med cirka 400 anställda på flera orter. Vid intervjun fanns förutom Daniels handledare även verkstadschefen med.

Daniels handledare har en treårig gymnasieutbildning som fordonstekniker och har arbetat som mekaniker i 13 år. Han har varit på företaget i fyra år och jobbar i dag som personlig servicetekniker. Företaget är positivt inställt till att ta emot elever och har ett gott samarbete med flera gymnasieskolor. Verkstadschefen sitter med i det lokala programrådet.

”Det främsta motivet till att vi tar emot elever är att vi behöver rekrytera, men vi vill också ta ett samhällsansvar. Jag har egen erfarenhet av att det är svårt att kombinera teori och praktik och tycker det är viktigt att tidigt så ett frö för att få ökat intresse för vårt yrke. Vi har på företaget valt att ta emot en elev åt gången för att hinna med att ge en bra handledning”.

Handledaren trivs med sin roll och tycker att uppdraget är viktigt. Han betonar dock att det inte får bli för mycket arbete, för då blir det svårt att hinna med att handleda på ett bra sätt. Företaget erhåller statsbidrag på 15 000 kronor och av dessa pengar får handledaren en ökad timpenning.

”Även om jag ger löpande instruktioner i arbetet kan Daniel numera sätta igång ett arbete själv och behöver bara få instruktioner ibland. Daniel har också blivit mer social både mot medarbetare och kunder och jag tycker att han har mognat och kunnat växa in i sin uppgift”.

Skolan har kallat till en handledarutbildning, men handledaren har inte haft tid att gå. Han tycker ändå att han har fått bra information från skolan. På avstämningsmöten har läraren gått igenom mål och en utvecklingsplan för vad Daniel behöver lära sig. Läraren kommer på besök varje vecka och kontakten fungerar bra. På arbetsplatsen finns det en pärm som innehåller Daniels uppgifter och dokumentation om kurser.

Verkstadschefen anser att det vore bra om eleverna hade mer teoretiska kunskaper innan de började sin APL-period. Annars tycker han att lärlingsutbildningen är bra och förbereder eleverna inför yrkeslivet.

Tanja
Vård- och omsorgsprogrammet

Tanja visste att hon ville gå vård- och omsorgsprogrammet på gymnasiet, men att hon valde just lärlingsutbildningen var mest en slump.

”Det var något nytt och det verkade bra med mycket praktik och att det fanns möjlighet att gå tillbaka till skolförlagt program om jag inte trivdes. Utbildningen gör att jag får lära känna yrket och förstå vad arbetslivet innebär och får insikt i hur man ska bete sig mot patienter. Att få komma ut och praktisera, möta personal och patienter gör att det kommer att gå lättare när man väl börjar jobba. Lärlingsutbildningen är ett steg in i vuxenlivet, man tar saken mer på allvar, även studierna blir viktigare eftersom man ser ju skillnaden mot personal som inte har utbildning”.

Under första året hade Tanja problem med sin handledare som var negativt inställd till sitt eget arbete. Det kändes inte bra och Tanja kontaktade lärlingssamordnaren som såg till att hon snabbt fick byta avdelning. Den nya handledaren uppmuntrar och ger henne feedback och hon har lärt sig mycket. Lärlingssamordnaren, tillika lärare, kommer på besök minst var fjortonde dag. Stödet från läraren är viktigt, tycker Tanja. Att vara på APL kan vara både fysiskt och psykiskt jobbigt, menar hon. Ibland vill hon bara sms:a och prata av sig. Hon upplever att läraren är tillgänglig och har koll på vad eleverna lär sig på sin APL. Målen för hennes utbildning finns i den individuella studieplanen som stäms av två gånger per termin.

”Min handledare ställer successiva krav där målet är att jag ska lära mig arbeta mer självständigt. När vi har trepartssamtal i början av terminen går vi igenom alla mål och vad som krävs för olika nivåer (betyg). Det är inte alltid lätt att förstå, men lärarna försöker förklara. Utbildningen i skolan gör att man får större förståelse för yrket, när man sedan ska göra något i praktiken. Jag har sommarjobbat och lärt mig mer och det är en fördel när jag senare ska söka jobb. Jag tycker att handledarna kan skilja på olika roller och tar hänsyn till att jag är på APL”.

Tanja går på schema och arbetstiden varierar mellan klockan 7 och 21. Ibland jobbar hon även helger. Hon tycker att hon får bra handledning och får den hjälp hon behöver. Tanja är också elevrepresentant i programrådet. Hon tycker att det är viktigt att skolan ser till att arbetsplatserna klarar av att ta hand om eleverna. Enligt Tanja är det positiva med utbildningen att man lär sig mycket mer på APL än i skolan och att det är lättare att få jobb när man slutat.

Tanjas handledare

Tanjas APL-plats är på ett stort boende inom äldreomsorgen, där det finns cirka 160 anställda. Vid intervjutillfället fanns både verksamhetschef och handledare med. Verksamhetschefen menar att det är bra för arbetsplatsen att ta emot elever. Då tvingas de anställda tänka över hur man jobbar. Om eleverna ifrågasätter något kan man få upp ögonen för sådant man kanske inte tidigare har tänkt på. Trivs vi med eleverna och de med oss kanske de blir nya medarbetare, säger verksamhetschefen. Det är betydelsefullt för arbetsplatsen att en elev kommer i tid och har rätt utbildning. Lämplighet och fallenhet för yrket behövs också. Allra viktigast är dock att eleverna bemöter de boende bra och att de vill jobba med människor.

Tanjas handledare tycker att det fungerar bra att Tanja är på arbetsplatsen två dagar per vecka och dessutom har sex hela veckors sammanhängande APL. Det är centralt att hon får komma in i verksamheten och se alla moment, så att arbetet upplevs som en helhet. Handledaren tycker att det är en fördel att Tanja har fått med sig grundläggande kunskaper innan hon började, vilket gör att hon kan tillgodogöra sig praktiken (APL) på ett annat sätt. Det är även positivt att hon hinner ”smälta” det hon lärt sig under de dagar hon är ledig. Handledaren tycker att kontakten med skolan fungerat mycket bra.

”Jag har gått skolans handledarutbildning, som var jättebra och alla avdelningarna var representerade. För oss var det kompetensutveckling. Förutom allt som man behöver veta om skolans utbildning, fick vi även med oss en dokumentationsutbildning som vi värderar högt. Vi kan ringa skolan när det uppstår problem och detta är värdefullt för eleverna behöver mer stöd än man kan tro”.

Arbetsplatsen ser att lärlingsutbildningen ger bra effekter. Handledarna växer och utvecklas i sin roll. Eleverna får mycket social träning när de befinner sig under en längre sammanhängande tid på arbetsplatsen. Genom att arbetsplatsen kan prägla och forma dem att passa in, blir det lättare att sedan anställa dem.

3 | Granskningens resultat

3.1 | Huvudfrågeställningarna

Inledningsvis formulerades tre huvudfrågeställningar för Skolinspektionens granskning av gymnasial lärlingsutbildning:

1. Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument?
2. Sker samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?
3. Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman till en helhet så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?

I de följande avsnitten redovisar vi vilka svar granskningen har givit på granskningens huvudfrågeställningar, även om de tre frågeställningarna är sammansatta till sin natur och egentligen inte låter sig besvaras med enkla ja- eller nejsvar. Dessutom ger vi förslag på några centrala utvecklingsområden för den gymnasiala lärlingsutbildningen.

Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument?

Lärande på arbetsplatsen sker under delvis andra förutsättningar än i en skolsituation, något som inte minst de elever Skolinspektionen har intervjuat lyfter fram. I Skolinspektionens granskning är utgångspunkten huruvida det

arbetsplatsförlagda lärandet till bredd, djup och innehåll kan anses motsvara styrdokumentens krav som i grunden utgår från ett skolförlagt lärande. För varje ämne i gymnasieskolan finns en ämnesplan som är uppbyggd på samma sätt för alla ämnen. I ämnesplanen finns dels beskrivningar av ämnet som helhet, dels beskrivningar av varje kurs som ingår i ämnet. För ämnet som helhet anges ämnets syfte och vilka kurser som ingår i ämnet (det kan finnas en eller flera kurser som ingår i ett ämne). För varje kurs anges centralt innehåll och kunskapskrav. Till skillnad från det friutrymme som tidigare fanns att sätta samman egna kurser under lärlingsförsöket ska skolorna nu använda nationella kurser inom de ämnesplaner som gäller för gymnasieskolan. Friutrymmet rör således i huvudsak anpassningen till den enskilda arbetsplatsens förutsättningar, inte det faktiska innehållet i kurserna.

När eleven är ute på en arbetsplats har skolan inte samma möjlighet att påverka utbildningen, eftersom den till stor del styrs av arbetsplatsens verksamhet. Den stora utmaningen blir att anpassa utbildningen till arbetsplatsens arbetsuppgifter och till elevens förutsättningar. Det blir då extra viktigt att kunna formulera utbildningens mål till handledaren och att vid behov byta arbetsplats, för att garantera att eleven får den bredd och djup som utbildningen kräver.

Skolinspektionen har funnit att det arbetsplatsförlagda lärandet vid de granskade skolorna i viss omfattning utgår från ämnets syfte samt att examensmål och att ämnes- och kursplanernas mål utgör utgångspunkter för lärarnas planering. Detta sker genom att yrkeslärarna tar fram matriser för att formulera styrdokumentens kurser till moment som praktiskt kan genomföras på arbetsplatsen samt kriterier för bedömning av dessa. Dessa planeringsunderlag samlas i lärlingspärmar tillsammans med olika former av bedömningsmatriser. Ofta har varje elev och handledare en lärlingspärm där läraren skrivit ned de utbildningsmoment (kurser) och kunskapskrav som ska förekomma. Denna pärm följer med eleven och används ofta under utbildningen, framför allt vid uppföljningssamtalen mellan lärare, elev och handledare. Dessa dokument kan vara skiftande till sitt innehåll. Där det fungerar väl har de en viktig funktion för att tydliggöra arbetsplatsens uppdrag.

Granskningen visar att skolornas tidigare försök att använda styrdokument i direktkontakter med arbetsplatserna inte har fallit väl ut, då dessa i många fall upplevs som alltför abstrakta för arbetsplatsernas handledare. Undantag utgör vård- och omsorgsprogrammet där kopplingen till utbildning är starkare från arbetsplatsernas sida.

APL ingår således i de arbetsuppgifter som normalt förekommer på arbetsplatsen och skolan (yrkesläraren) får ibland efteråt stämma av innehållet mot ämnesplanernas kurser, en uppfattning som flera intervjuade yrkeslärare instämmer i. Lärandet i yrket blir därmed integrerat med tillämpningen av det som ska läras. Arbetsuppgifterna måste dock vara omväxlande och styras mot utbildningens mål och får inte vara alltför ensidiga. Behovet att reflektera över det som eleven möter är väsentlig för förståelsen, vilket visar på behovet av kompetenta handledare, som kan lyssna och känna av lärlingens funderingar och frågor. Lärlingen ingår i yrkesgemenskapen på arbetsplatsen och tillägnar sig samtidigt en yrkesidentitet. Efter gymnasiereformen år 2011 har dessa faktorer på ett tydligare sätt lyfts fram även i de nationella styrdokumenten som väsentliga inslag i yrkesutbildningen. Arbetsplatsförlagt lärande är en

”Lärlingen ingår i yrkesgemenskapen på arbetsplatsen...”

mycket tidskrävande och komplicerad uppgift som ställer stora krav både på lärarnas yrkeskunnande och kommunikation med arbetsplatsens handledare.

Det centrala innehållet i kurserna och betygskriterier används i de bedömningsmatriser som utgör underlag för bedömning av eleverna på arbetsplatsen och som underlag för de trepartssamtal som läraren sedan väger samman till betyg i kurserna. Utmärkande för arbetslivet är att det är helheten och slutprodukten som bedöms och godkänns. Att då som skolan gör separat bedöma olika delkurser och färdigheter inom ramen för helheten har några handledare upplevt som kontraproduktivt. Vid tiden för vår granskning hade ännu mycket få betyg satts.

”... det är helheten och slutprodukten som bedöms och godkänns.”

De skolor i granskningen som bäst lyckas förena det arbetsplatsförlagda lärandet med styrdokumentens intentioner har tidigt upparbetat en bra kommunikation med arbetsplatsen och varit tydliga med att ange utbildningens mål och de krav det ställer på arbetsplatsernas medverkan.

Sammanfattningsvis kan Skolinspektionen konstatera att skolorna inom lärlingsutbildningen i viss omfattning utgår från gymnasieskolans styrdokument vid planering och genomförande av utbildningen.

Sker samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?

Skolinspektionen har granskat hur samverkan mellan skola och arbetsliv fungerar. Skolhuvudmannen/skolan har det övergripande ansvaret för gymnasial lärlingsutbildning, oberoende om den äger rum i skolan eller på arbetsplatsen. Av naturliga skäl har skolan inte samma insyn och kontroll över utbildningen på arbetsplatsen som i skolan. Även om samarbetet med arbetslivet vid planeringen av utbildningen i förarbetena betonas som avgörande för god kvalitet i lärlingsutbildningen är detta område med undantag för programråden inte reglerat i styrdokumenten. (Prop. 2010/11:104. Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning). Det finns således inte reglerat i någon av skolans förordningar hur ofta yrkesläraren måste besöka arbetsplatsen eller att de måste hålla kontakt med arbetsplatsen.

Skolinspektionen har vid granskningen funnit stora skillnader mellan hur omfattande skolornas samverkan med arbetslivet är och vilken inriktning den har. Skillnader finns mellan olika skolor och program, men även mellan olika utbildningar på samma skola. Vi kan konstatera att det inom några yrkesområden finns högre krav från arbetslivets sida på samverkan med skolan. Det gäller inom vår granskning i högre utsträckning för bygg- och anläggningsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet än för fordons- och transportprogrammet och handels- och administrationsprogrammet. Vi har också funnit att det är inom dessa områden som samverkan fungerar bäst. Förklaringen torde bestå i att dessa yrkesprogram har en längre och mer omfattande erfarenhet av APL.

Vi har vid granskningen funnit skolor med utbildningar där det inte finns någon etablerad samverkan alls, varken vid planeringen av utbildningen eller senare. För några intervjuade skolledare och lärare har APL till och med framstått som något nödvändigt ont, som snarast komplicerar skolans rutiner. Vid dessa gymnasieskolor består ”samverkan” endast i att man kontaktar ett företag när det finns behov av en ny lärlingsplats. I dessa skolor

planeras lärlingsutbildningarna utifrån en enskild elevs behov och den lärarresurs skolan har tillgång till och planeringen blir därmed lätt ad hoc-betonad samt sker under tidspress. Skolinspektionen har också sett flera exempel på att yrkeslärarna är schemalagda med annan undervisning under hela eller delar av elevernas arbetsplatsförlagda tid, vilket försvårar eller omöjliggör arbetsplatsbesök. Vid minst en granskad skola tog eleverna själva upp att de fått informera andra lärare om att de varit på sina arbetsplatser när schemakrockar inträffade. Detta upptäcktes inte förrän de riskerade IG-varning.

Vid skolor med en mer utvecklad planeringsmodell har skolan i förväg inventerat tillgängliga arbetsplatser som man funnit motsvarar kvalitetskraven och sedan matchat tillgängliga platser efter elevernas preferenser. Då vi funnit att många skolor saknar en övergripande strategi för sin lärlingsutbildning kan samverkan se mycket olika ut och ha högst skiftande kvalitet även hos en och samma huvudman. Skolledningen saknar ofta överblick över lärlingsutbildningarna och lärarna saknar tydliga instruktioner för besök, uppföljning och dokumentation. Detta medför att påfallande många av skolorna har problem med att ge eleverna en arbetsplatsförlagd utbildning av god kvalitet.

”Skolledningen saknar ofta överblick över lärlingsutbildningarna ”

Skolinspektionen har sett flera goda exempel på väl utvecklad samverkan med arbetslivet, där arbetsplatserna är engagerade i såväl anskaffningen av bra lärlingsplatser som i uppföljning och betygssättning. Dessa skolor har ofta en fortlöpande kontakt med sina arbetsplatser, även de för tillfället inaktiva, för att ha en beredskap när nya elever ska placeras ut. Samarbetet med företagen på orten är tydligt i alla faser av planeringen av utbildningen och de flesta programråd är aktiva när det gäller alla delar av utbildningen.

Programråd

De lokala programråden är sedan gymnasiereformen år 2011 ett obligatoriskt organ som i förarbetena förutsätts spela en central roll för samverkan med arbetslivet. De lokala programråden utgör en formaliserad samverkan mellan det lokala arbetslivet och skolan. Granskningen visar att skolorna genomgående har inrättat programråd för samverkan med arbetslivet, men att dessa skulle kunna spela en betydligt viktigare roll om företag och olika branscherna skulle vara mer delaktiga i processen. Vid granskningen fann Skolinspektionen att kontakten med råden i många fall sker först efter det att utbildningarna har startat. Formen för programråd är dock inte reglerad närmare, och det förekommer flera råd som finns på pappret men egentligen saknar förutsättningar att fungera. Det kan handla om att rådet täcker ett för stort område och därför blir ointressant för den lokala företagaren att delta i eller att fackföreningar och elever inte är representerade i rådet. En återkommande brist är avsaknaden av en sammanhållande funktion som kan verka mellan mötena och som skolan bör tillhandahålla.

Det förekommer några positiva exempel på väl fungerande programråd (som kan ha olika benämningar), exempelvis Dalarnas regionala lärlingsråd där rådet hjälper till att bedöma till vilken eller vilka arbetsplatser den arbetsplatsförlagda delen av den gymnasiala lärlingsutbildningen kan förläggas. Exemplet Dalarna visar också på behovet av en vidare utblick än bara den egna kommunen när det gäller planering av yrkesutbildning.

Skolorna menar i granskningen att det krävs en mer tillgänglig resurs med större flexibilitet, varför det praktiska platsanskaffandet normalt bör skötas på operativ nivå och inte av programrådet. Ofta blir elever tvungna att med

kort varsel byta arbetsplats och då krävs snabba beslut. Det finns då inte tid att ta upp frågan i programrådet som sammanträder en till två gånger per termin. Den potential som programråden utgör utnyttjas således mycket litet, vilket är slöseri med tid och resurser.

Sammanfattningsvis finns det stor variation mellan skolorna i fråga om graden av och inriktning på samverkan med arbetslivet. Skolinspektionen bedömer dock att flertalet av de granskade skolorna i viss omfattning samverkar med arbetslivet. Därmed finns förutsättningar att nå kvalitet i utbildningen. Granskningen visar alltså att det är möjligt att åstadkomma en bra samverkan mellan skola och arbetsliv, men att alla skolor i detta avseende ännu inte nått ända fram.

Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman till en helhet?

Utbildningen inom gymnasial lärlingsutbildning på arbetsplats och i skola ska motsvara ett nationellt program och måste således utgöra en helhet för eleverna, ett ansvar som vilar på skolan. I granskningen framkom att eleverna i flera fall upplevde att de skolförlagda respektive de arbetsplatsförlagda delarna av utbildningen var helt separata delar där det som avhandlas i skolan ofta inte hade någon direkt koppling till det eleven gör på arbetsplatsen. Eleverna inom lärlingsutbildningen tillbringar mer tid på arbetsplatsen än i skolan, vilket ibland avspeglar sig på deras attityd till skola och skolarbete. De upplever ofta en större samhörighet med arbetsplatsen än med skolan, vilket kan leda till att de uteblir från skolaktiviteter. Flera handledare lyfter fram betydelsen av att arbetsplatsen ska vara tydlig med att betona vikten av att lärlingarna deltar i skolarbetet.

När de arbetsplatsförlagda delarna av utbildningen har så stor omfattning som i lärlingsutbildningen blir ofta den skolförlagda utbildningens uppgift att vara förberedande och/eller kompletterande. Förberedande i mening att eleverna ska komma ut på arbetsplatsen med de grundläggande begreppen och kunskaper/ färdigheterna inom yrkesområdet. Kompletterande i mening att de utbildningsmoment som inte kunnat genomföras på en eller flera arbetsplatser måste genomföras i skolan. Vi har i granskningen konstaterat att detta ställer krav på resurser i form av lokaler och utrustning även i skolan samt lärare med yrkeskunskaper som har tid till förfogande att både ha undervisning på skolan och göra arbetsplatsbesök. Det visar sig att flera av de granskade skolorna saknar lokaler för att genomföra undervisning i yrkesämnen på skolan eller att de lokaler som finns uppvisar stora brister. Detta riskerar att leda till att eleverna inte får alla kursmoment om skolan inte lyckas ordna APL inom bristområdet.

Även om lokaler finns är en komplicerande faktor att eleverna får med sig olika utbildningsmoment från sina arbetsplatser, vilket kräver ett omfattande planeringsarbete av yrkesläraren. De skolor som har upparbetade kontakter med sina arbetsplatser har en fördel då de vet vilka moment som behöver genomföras i skolan. En viktig resurs i planeringen av elevernas utbildning mellan arbetsplats och skola är utbildningskontraktet, som enligt granskningen är ett område med många brister.

Att det arbetsplatsförlagda lärandet kan tillföra yrkesutbildningen ett viktigt mervärde i förhållande till enbart skolförlagt lärande råder det stor enighet kring. I förarbetena inför gymnasiereformen år 2011 för den särskilda

utredaren i betänkandet Framtidsvägen – en reformerad gymnasieskola (SOU 2008:27) en diskussion om skillnaderna mellan det nya begreppet arbetsplatsförlagt lärande (APL) och det tidigare arbetsplatsförlagd undervisning (APU). Utredaren menar att man måste se lärandet i arbetslivet och vad det tillför i ett bredare perspektiv. Utredaren tillägger dock att även om APL har en vidare definition ska naturligtvis innehållet ”stå i överensstämmelse med karaktären på det yrkesprogram eleven följer”. Det kan innebära, fortsätter utredaren, att skolan ibland får acceptera att APL ingår i det arbete som normalt förekommer på arbetsplatsen och att skolan (yrkesläraren) efteråt får stämma av innehållet mot ämnesplanernas kurser, en uppfattning som även flera intervjuade yrkeslärare har instämt i.

För att arbetsgivarna ska se det som meningsfullt att ta emot en elev och medverka i utbildningsprocessen, krävs det möjligheter till anpassning av utbildningens upplägg för att fungera utifrån ett arbetslivsperspektiv. En del rektorer lyfter vid intervjuerna även fram att om fler utbildningar ska kunna inrymmas inom gymnasial lärlingsutbildning behövs det en ökad flexibilitet när det gäller relationen mellan skolförlagt och arbetsplatsförlagd lärande. Detta stöds även av vissa branschorganisationer och yrkesnämnder. Dagens höga krav på arbetsplatsförläggning kan innebära att eleverna på vissa program, främst fordonsprogrammet och bygg- och anläggningsprogrammet får alldeles för lite utrymme för en inledande skolförlagd period i yrkesämnena. Det kan handla om att ge grundläggande yrkesträning samt säkerhets- och arbetsmiljöfrågor. Inom utbildningen på fordons- och transportprogrammet, inriktning transport, hävdar branschen att utbildningen inte går att genomföra med mer än 30 procent skolförlagd tid eftersom kraven är så höga.

Utbildningskontrakt

I skollagen ställs från och med år 2011 krav att skolorna inom lärlingsutbildningen ska upprätta skriftligt avtal (utbildningskontrakt). Genom detta tydliggörs behovet av att reglera skolornas, arbetsplatsernas och i viss mån elevernas ömsesidiga skyldigheter. En otydlig ansvarsfördelning och bristande kommunikation utgör ett hinder för att få arbetslivet att satsa mer på lärlingsutbildning och att engagera sig för att utveckla en utbildning med hög kvalitet. Granskningen visar att utbildningskontrakt alltid finns upprättade på skolorna och är undertecknade av eleven, skolhuvudmannen (rektorn) och arbetsplatsen. Detta är också ett krav för extra statsbidrag från Skolverket. Men endast fem av de granskade skolorna har kontrakt som innehåller uppgifter om ”vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dess delar”. Av granskningen framgår tydligt att utbildningskontrakt är något som har låg prioritet bland nästan samtliga skolor och huvudmän. Flera skolor hänvisar i stället till de individuella studieplanerna, där dessa uppgifter ofta finns. Detta kan vara en indikation på problem i planeringsarbetet. När vi vid intervjuerna tog upp detta fick vi intrycket att man på skolorna inte riktigt visste vilket syfte kontrakten skulle ha. Skolorna missar i och med detta ytterligare en möjlighet att förtydliga respektive parts ansvar för utbildningen. Att man ännu inte har nått hela vägen dit visar både Skolinspektionens tidigare granskning av det arbetsplatsförlagda lärandet och denna granskning av gymnasial lärlingsutbildning. Skolverket har i uppdrag att utfärda närmare föreskrifter om utformning av utbildningskontrakt men dessa har ännu inte utfärdats. Kraven i skollagen är dock mycket tydliga. Det är också viktigt att rektor undertecknar utbildningskontraktet så att detta samtidigt blir ett formellt beslut avseende utbildningens uppläggning.

Skolinspektionen ser allvarligt på bristerna i fråga om dokumentation när det gäller utbildningskontrakt. Trots kraven i skollagen har detta viktiga område ofta endast hanterats genom informella kontakter. Kontraktet är rättesnöret för utbildningens genomförande mellan skolan och arbetsplatsen. För eleven och dennes föräldrar är det också ett viktigt planeringsdokument över utbildningens uppläggning.

Sammanfattningsvis visar granskningen att det är svårt att knyta ihop de skol- och arbetsplatsförlagda delarna på ett ändamålsenligt sätt. Till viss del handlar det om behov av skolutvecklingsarbete, som involverar såväl skola som arbetsplatser. Det kräver också att skolorna ska ha tillgång till undervisningslokaler och utrustning för yrkesämnen på skolorna så att man kan komplettera delar av utbildningen. I ett kortare perspektiv handlar det om att utveckla planeringen och använda utbildningskontrakten som ett aktivt instrument för ansvarsfördelning mellan skola och arbetsplats.

”... utveckla planeringen och använda utbildningskontrakten ...”

4 | Avslutande diskussion

Vi har i föregående kapitel redovisat granskningens resultat. I detta kapitel följer nu en genomgång och en avslutande diskussion utifrån fem områden, vilka preciseras nedan. Den avslutande diskussionen syftar till att bidra till skolutveckling genom att lyfta fram viktiga utvecklingsområden. Flera av dessa utvecklingsområden fanns med redan i Skolinspektionens tidigare granskning av det arbetsförlagda lärandet inom den skolförlagda gymnasieutbildningen.

4.1 | Planering av utbildningen

Stora skillnader i samverkan med arbetslivet

Ett centralt utvecklingsområde för granskade skolor är samverkan med arbetslivet. Där har granskningen visat på stora skillnader mellan huvudmännen. Av naturliga skäl har skolan inte samma insyn och kontroll över utbildningen på arbetsplatsen som i skolan. En viktig förutsättning för att utbildningen på arbetsplatsen ska hålla hög kvalitet är att samarbetet mellan skolan och arbetsplatsen fungerar bra.

Vi har sett exempel på utbildningar som inte har någon etablerad samverkan med arbetslivet alls, varken vid planeringen av utbildningen eller senare. Vid dessa gymnasieskolor består samarbetet i att skolan endast kontaktar arbetslivet när det behövs en ny lärlingsplats. Lärlingsutbildningarna planeras då enbart utifrån en enskild elevs behov och den lärarresurs skolan har tillgång till. Planeringen blir lätt ad hoc-betonad och sker under tidspress.

Vid en mer utvecklad planeringsmodell har skolan i förväg inventerat tillgängliga arbetsplatser som motsvarar kvalitetskraven och sedan matchat platserna efter elevernas preferenser. Samarbetet med företagen på orten är tydligt i alla faser av planeringen av utbildningen och de flesta programråd är aktiva när det gäller alla delar av utbildningen. Exempel på några sådana skolor är Uddevalla gymnasieskola, Sjögrenska gymnasiet i Knivsta, Carl Wahrengymnasiet i Hallstavik, Leksands gymnasieskola och Karlstads Praktiska. I en klass för sig står Stadsmissionens gymnasieskola i Stockholm,

som granskades helt utan anmärkningar inom sin profilutbildning, vård och omsorg.

Lokala programråd – en outnyttjad resurs

De lokala programråden kan nyttjas bättre inom ramen för den gymnasiala lärlingsutbildningen. De lokala programråden är sedan år 2011 ett obligatoriskt organ som i förarbetena förutsätts spela en central roll för samverkan med arbetslivet. Kvaliteten i de arbetsplatsförlagda delarna kan stärkas genom väl fungerande lokala programråd, det vill säga en formaliserad samverkan mellan det lokala arbetslivet och skolan. Granskningen visar att programråd nästan alltid finns, men att aktiviteten i råden är låg. Innehållet i arbetet består mest av att skolan presenterar information. I några programråd deltar endast representanter från arbetsliv och skolan men inga elever. I de fall programråden är gemensamma för både skolförlagd utbildning och lärlingsutbildning spelar ofta de senare enligt granskningen en mycket marginell roll i rådens arbete.

”Kvaliteten i de arbetsplatsförlagda delarna kan stärkas”

Den potential som programråden skulle kunna utgöra utnyttjas endast i mycket begränsad omfattning. Det finns dock exempel på skolor som utvecklat arbetet i programrådet, ofta genom att ge arbetslivets företrädare större utrymme.

Anskaffning av lärlingsplatser – ett läraruppdrag

Enligt 5 kap. 15§ gymnasieförordningen (SFS 2010:2039) är det skolhuvudmannen som är ansvarig för att skaffa arbetsplatser för gymnasial lärlingsutbildning och att dessa uppfyller de krav som ställs på utbildningen.

Granskningen visar att det nästan alltid är yrkesläraren som ensam är ansvarig för arbetet med att planera utbildningen. Yrkesläraren matchar lärling med arbetsplats utifrån sin erfarenhet av verksamheten på ortens företag och planerar vid behov kompletterande inslag. Därför står och faller ofta lärlingsutbildningen med den enskilde yrkeslärarens engagemang, vilket kan göra den mycket sårbar. För att åstadkomma en kontinuitet är det viktigt att platsanskaffningen inte enbart blir en uppgift för yrkeslärarna utan att såväl rektor som huvudman ger aktivt stöd och tar ansvar för detta. Skolan behöver ha en strategi och planering inför starten av lärlingsutbildningen och etablerade kontakter med företag, branschorganisationer och fackföreningar innan eleverna startar sin utbildning för att säkerställa arbetsplatsernas kvalitet.

Individuell planering för eleven

En grundförutsättning för att kunna genomföra gymnasial lärlingsutbildning är naturligtvis att eleven får tillgång till en plats hos en eller flera arbetsgivare. Arbetsplatsen ska motsvara och kunna tillgodose det kunskapsinnehåll eleven förväntas uppnå inom ramen för ämnet/kursen. Här återfinns också ett utvecklingsområde för skolorna.

I planeringen av den enskilda elevens lärlingsutbildning är utbildningskontraktet ett viktigt instrument, både som ett planeringsverktyg och för att förtydliga utbildningens innehåll för såväl elev som handledare. På endast fem av 35 granskade skolor innehöll utbildningskontraktet en beskrivning av

vad som ska utföras på arbetsplatserna. Trots tydliga krav i skollagen på vad kontrakten ska innehålla regleras detta område ofta endast genom informella kontakter. Skolinspektionen ser allvarligt på bristerna i fråga om dokumentation när det gäller utbildningskontrakt, då detta är rättesnöret för utbildningens genomförande mellan skolan, arbetsplatsen, elev och vårdnadshavare.

4.2 | Genomförande av utbildningen i skola och på arbetsplats

Kommunikation mellan skola och arbetsplats

Ytterligare ett centralt område för utveckling är kommunikationen mellan skola och arbetsplats när eleven väl är ute på de arbetsplatsförlagda delarna av utbildningen. I intervjuerna med eleverna framkom att elever ibland upplevde att den skolförlagda och den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen var helt separata delar där det som avhandlas i skolan ofta inte hade någon direkt koppling till det eleven gör på arbetsplatsen.

I några fall hade handledarna mycket begränsad insikt i vad som förväntades av arbetsplatsen, ibland hade de bara fått en snabb genomgång av utbildningens mål när utbildningen startade. Samtalen mellan lärare och handledare handlar på flera utbildningar mest om hur det går för eleven i generella termer, och om hur det fungerar socialt och så vidare. Brister i handledarens kunskaper om kursers innehåll kompenseras ibland av att läraren kontinuerligt följer upp elevens lärande ute på arbetsplatsen kopplat till kursinnehåll och kunskapskrav.

Yrkesläraren har en nyckelroll

När lärlingsutbildningen etablerades fokuserades uppmärksamheten på att handledarna nu skulle överta en stor del av yrkeslärarens uppdrag. Yrkeslärarens roll tonades ned. Granskningen visar snarare på motsatsen och att yrkeslärarens är av avgörande betydelse för kvaliteten på utbildningen. Läraren har tillsammans med arbetsplatsens handledare ansvar för att planera undervisningen och arbetet tillsammans med eleverna. Läraren ska också följa elevernas lärande, stötta och ge återkoppling samt bedöma och betygsätta elevernas prestationer och kunskaper. I granskningen har såväl elever som handledare betonat betydelsen av att yrkesläraren gör täta och regelbundna besök på arbetsplatsen i varje fall i inledningen av utbildningen. Läraren måste därför ges möjlighet och förutsättningar att följa eleverna under deras APL.

Granskningen visar även att lärarna i stor utsträckning upplever sig som ensamma med sitt uppdrag. Skolinspektionen anser att skolledningen bör ta ett större ansvar och ge lärarna ett tydligare uppdrag för att säkerställa en större likvärdighet inom utbildningen. Det gäller ansvar för att planera, förbereda och genomföra utbildningen på arbetsplatsen. Läraren måste då också ges tidsmässiga förutsättningar för detta.

Handledarna är betydelsefulla och vill ta större ansvar

För skolorna kan ett område att jobba vidare med inom ramen för gymnasial lärlingsutbildning vara att uppmärksamma det faktum att handledarna är betydelsefulla och vill ta större ansvar. Arbetsplatsens handledare spelar

jämte yrkesläraren en betydelsefull roll i gymnasial lärlingsutbildning. Enligt 5 kap. 16a § gymnasieförordningen får endast den anlitas som handledare som har nödvändiga kunskaper och erfarenheter för uppdraget och även i övrigt bedöms vara lämplig. Flertalet skolor saknar dock rutiner för att säkerställa handledarnas kompetens i dessa avseenden. I samtliga fall utser arbetsgivaren handledaren. Skolan deltar inte i den processen, utan förlitar sig på arbetsgivarens val av handledare. Yrkesläraren genomför dock en kontinuerlig kontroll av handledarens roll och funktion vid sina besök och får återkoppling vid elevernas mentorsträffar.

De flesta gymnasieskolor erbjuder någon form av gemensam handledarutbildning men får ofta dåligt gensvar och få deltagare till utbildningen. Handledare uppger att de inte har möjlighet att delta på grund av tidsbrist eller andra omständigheter. Särskilt småföretagare har svårt att avvara en person för utbildning. Granskningen visar att vissa skolor då har valt en alternativ lösning genom att yrkesläraren på arbetsplatsen ger handledarna information och utbildning om handledaruppdraget.

Ett utbildningsområde utgör ett undantag, nämligen vård och omsorg, där handledning och introduktion av nyanställda ingår som en naturlig del i yrket. Många anställda har därför genomgått utbildning och har ofta egen erfarenhet av handledning. Det är också här Skolinspektionen upplevt att arbetsplatserna har ställt de största kraven på eleverna.

4.3. | Elevens situation

Elevens situation på arbetsplatsen

Nästan samtliga elever som Skolinspektionen har mött framhöll att lärlingsutbildningens arbetssätt var det starkaste motivet att välja detta alternativ. Eleverna har upplevt utbildningen som en nystart och en möjlighet att få en yrkesidentitet genom att komma in i en ”praktisk verklighet” efter många år i skolbänken med nästan bara teoretiska inslag. Granskningen visar att handledarna på företagen tycker att de elever som kommer ut i lärlingsutbildningen ofta är eller blir motiverade och satsar på yrket. Eleverna uppfattas av både lärare och handledare som mer mogna och handlingskraftiga än sina kamrater som går en mer skolförlagd utbildning. I intervjuer beskriver elever ofta att de är nöjda och att de verkligen upplever sin tid på arbets-platsen som en utbildning. De uppger vid intervjuerna att det också finns mycket inom yrkena som man inte kan lära sig på en skola. De uppger vidare att skillnaden mellan att vara anställd och att vara lärling inte är så stor i den dagliga verksamheten, men att lärlingar ofta får mer varierande arbetsuppgifter så att de ska få större bredd i sitt yrkeskunnande. Eleverna inom gymnasial lärlingsutbildning tillbringar mer tid på arbetsplatsen än i skolan, vilket ibland avspeglar sig på deras attityd till skola och skolarbete. De upplever ofta en större samhörighet med arbetsplatsen än med skolan.

”Eleverna har upplevt utbildningen som en nystart ”

När det gäller elevens situation på arbetsplatsen visar granskningen att det finns flera områden att utveckla för skolorna. Det gäller bland annat att uppmärksamma lärlingselevernas sociala situation eftersom de ofta är ensamma ute på sina arbetsplatser. En god relation med handledaren är då en avgörande förutsättning för att den dagliga verksamheten på arbetsplatsen

ska fungera bra. Granskningen visar att yrkesläraren eller lärlingssamordnaren också har en viktig social roll som länk mellan skolan och arbetsplatsen och som mentor.

Det förebyggande arbetet mot kränkande behandling omfattar inte arbetsplatsen

Det är viktigt att den värdegrund skolan står för är förhärskande också inom det arbetsplatsförlagda lärandet. Detta eftersom för många elever är det arbetsplatsförlagda lärandet den första kontakten med arbetslivet. De möter här de attityder och värderingar som speglar samhället i stort. Mycket få skolor har dock tagit upp frågor om likabehandling och kränkande behandling med arbetsplatserna och handledarna. Huvudmännens och skolornas förebyggande arbete mot kränkande behandling omfattar nästan aldrig det arbetsplatsförlagda lärandet. Skolinspektionen fann inga planer mot kränkande behandling som explicit tog upp elevers situation på lärlingsplatser. Det förebyggande arbetet utgår från normen skola och beskriver framför allt skolmiljön, trots att lärlingseleverna tillbringar största delen av utbildningen utanför själva skolbyggnaden.

Skolan gör inte heller någon riskanalys av detta. När Skolinspektionen frågade hur man vid skolan arbetar med det förebyggande arbetet mot kränkande behandling framkom det att flertalet utbildningsanordnare tar för givet att handledarna ser till att eleverna inte utsätts för kränkningar. Detta tas också upp på så kallad mentortid med lärarna, när eleverna är inne på skolan. Många företag har egna interna förhållningssätt mot diskriminering och kränkande behandling. En del skolor har förvissat sig om att sådana tillämpas på de arbetsplatser där de har elever.

4.4 | Bedömning och betyg

Bedömning på oklara grunder

När inspektörerna besökte eleverna var de inne på tredje terminen av den nya gymnasieutbildningen. Skolorna hade hunnit olika långt i fråga om bedömning och betygsättning. På en del av de granskade skolorna finns risk att betygen för det arbetsplatsförlagda lärandet sätts på oklara grunder. En vanlig brist är att fel saker bedöms, som exempelvis elevens personliga egenskaper och beteenden snarare än de yrkeskunskaper som beskrivs i kursplanerna. I extremfallen bedöms det arbetsplatsförlagda lärandet inte alls, eller tillmäts lågt betygsvärde. Det medför att elever som har lättare att lära på en arbetsplats än i skolan missgynnas. Ibland har eleverna också svårt att påverka sina betyg eftersom de inte vet hur och vad som bedöms. De individuella studieplanerna inom lärlingsutbildningen är ofta upplagda så att flera kurser läses parallellt. Då dessa ibland betygssätts först sent under utbildningen ökar ytterligare svårigheterna för eleverna att förstå kopplingen mellan det de gör på arbetsplatsen och kursernas mål.

Några skolor har utvecklat enhetliga rutiner kring betygssättning inom de program som granskades. Innan eleverna går ut på sin APL vet de vilka moment det är tänkt att de ska få lära sig: Vid trepartssamtal med handledare och elev går läraren sedan igenom dessa moment och diskuterar hur elevens prestationer motsvarar kursplanernas krav.

4.5 | Utvärdering och kvalitetsarbete

Kvalitetsarbete och uppföljning inom det arbetsplatsförlagda lärandet är sällsynt

De permanenta lärlingsutbildningarna inom gymnasieskolan startade hösten 2011. När de första skolorna besöktes våren 2012 var det svårt att få en tydlig bild av hur skolorna arbetade med uppföljning och utvärdering av utbildningarna. Detta intryck kvarstår även efter besöken under hösten 2012. Skolinspektionen har främst kunnat granska om skolorna har börjat använda något system för utvärdering av verksamheten, vilket det visar sig att få skolor hade. Några skolor använder enkäter där de frågar eleverna om det arbetsplatsförlagda lärandet, men ytterst sällan berör dessa enkäter några innehållsmässiga aspekter av utbildningen såsom kopplingen mellan det som eleven utfört på arbetsplatsen och utbildningens ämnesplaner. Lärarna säger sig ha för avsikt att följa upp vart eleverna tar vägen sedan de lämnat skolan, men inte heller dessa intentioner är systematiserade.

Över hälften av de granskade skolorna utvärderar inte det arbetsplatsförlagda lärandet och inte heller samverkan mellan skola och arbetsliv inom gymnasial lärlingsutbildning. Då många skolor därigenom saknar kunskap om sin egen verksamhets måluppfyllelse och resultat i dessa delar, saknas också underlag för prioriteringar och beslut om förbättringsåtgärder.

I kvalitetsarbete bör även ingå en långsiktig plan för att utveckla utbildningens kvalitet, något som många utbildningsanordnare fann svårt att åstadkomma. Den långsiktiga planeringen försvåras av sena besked om hur många av de elever som tagits in på ett nationellt program som väljer lärlingsspåret.

Lärlingsutbildningens framgångsfaktorer

Att skolans och arbetslivets gemensammas engagemang i lärlingsutbildningen är av avgörande betydelse har länge stått klart för samtliga intressenter. Europeiska kommissionens har studerat lärlingsutbildningen i de 27 medlemsstaterna i EU och gjort en djupanalys av lärlingsutbildningen i nio av länderna (Europeiska kommissionen, år 2012). En slutsats i studien är att det i lärlingsutbildningen behöver finnas en balans mellan yrkesspecifika färdigheter och generella färdigheter och kompetenser. För framgång krävs att både fackliga företrädare och arbetsgivare är med i utvecklingen och organiseringen av lärlingsutbildningen och att de gemensamt arbetar för att förbättra den allmänna synen på yrkesutbildning. Den sista aspekten har blivit allt tydligare genom de senaste årens minskade efterfrågan på yrkesutbildning, inklusive gymnasial lärlingsutbildning.

Skolinspektionens granskning har resulterat i beslut till huvudmän och skolor att se över och utveckla sina verksamheter. Men granskningen ger också en bild av svårigheten i att etablera en ny verksamhet som i vissa fall kan upplevas som ett hot mot det skolförlagda yrkesprogrammet. Flera skolor har av detta skäl begränsat antalet platser i lärlingsutbildning. Många lärare och skolledare uttrycker också ett behov av ett fortsatt nationellt stöd till skolorna, både från statsmakterna och arbetsmarknadens organisationer. Skolinspektionen bedömer att skolorna i detta avseende även kan göra mycket själva genom att bilda nätverk och sprida erfarenheter från de skolor som hunnit längre.

Även om målsättningarna och kunskapskraven är desamma skiljer sig den gymnasiala lärlingsutbildningen i några avseenden från den skolförlagda, genom behov av större individanpassning och ökad flexibilitet i fråga om utformning och förläggning. Skolinspektionen har i kvalitetsgranskningen sett att de skolor som lyckats väl med gymnasial lärlingsutbildning i många fall kännetecknas av ett antal återkommande framgångsfaktorer:

- Att huvudmannen har en uttalad och tydlig strategi för att etablera kontakter med arbetslivet och är medveten om arbetslivets kompetensbehov är en viktig grund för framgångsrik gymnasial lärlingsutbildning. Skolor där både rektorer, lärare och studie- och yrkesvägledare är involverade i utbildningen och har avsatt tid och resurser för att planera, följa upp och bedöma har man lyckats bäst. Där goda företagskontakter etableras har det varit relativt lätt att anskaffa arbetsplatser med god kvalitet. Genom att ge eleverna en möjlighet till ”provpraktik” redan i årskurs 9 kan de få insikt i vad utbildningsformen innebär.
- Det krävs att det finns resurser avsatta för regelbundna besök av yrkesläraren och att arbetsplatsen är medveten om sitt åtagande för att säkerställa arbetsplatsernas kvalitet. De handledare som ska leda eleven måste vara väl införstådda med sin uppgift och ha fått utbildning för sitt uppdrag.
- Skolor som har en målsättning att nå hög kvalitet i lärlingsutbildningen har utvecklat modeller (matriser). Med hjälp av matriserna formulerar de utbildningens kurser som moment, som praktiskt kan genomföras på arbetsplatsen, och kriterier för att bedöma dem.
- Att stödja elevernas motivation är en viktig gemensam uppgift för skolan och arbetsplatsen. Granskningen har visat att gymnasial lärlingsutbildning är en krävande utbildningsform och att det krävs motivation hos eleverna för att lyckas. Många av de intervjuade eleverna har påpekat att de sökte lärlingsutbildningen för att de är mer praktiskt lagda och ville ha ett annat upplägg än det som skolan normalt har. Att de nu har möjlighet till detta bör vara en bra utgångspunkt för att skapa motivation.
- Det krävs en strukturerad uppföljning, där skolan har brutit ned kurser till moment som kan genomföras på arbetsplatsen, för att kunna bedöma och betygsätta elevernas yrkeskunskaper. Det behövs även aktiv kommunikation mellan lärare, elev och handledare i trepartssamtal med viss regelbundenhet. Detta behövs för att eleven ska få möjlighet att veta var den befinner sig utifrån målen och kunskapskraven, men även för att ges möjlighet att reflektera sitt lärande. I trepartssamtalen är det viktigt att ta hjälp av handledarens erfarenheter och kunskaper att bedöma elevens färdigheter i yrket. En förutsättning är att elevens tid på arbetsplatserna har dokumenterats, exempelvis i en loggbok eller elevpärm.
- Skolorna behöver utveckla det systematiska kvalitetsarbetet för att utvärdera och utveckla sin lärlingsutbildning. Ofta gör yrkeslärarna egna uppföljningar kring var eleverna tar vägen efter avslutad utbildning. De är många som påpekar att eleverna kommer ut i arbete, men få är medvetna om vilka arbetsplatser eller kopplingen till utbildningen.

5 | Syfte och frågeställningar

För att säkerställa att eleverna inom lärlingsutbildningen får den utbildning de har rätt till måste granskningen omfatta kvaliteten i de yrkesinriktade delarna av gymnasiala lärlingsutbildningen oavsett deras förläggning. Kvalitetsgranskningen styrs därför av följande huvudfrågeställningar:

1. Genomförs det arbetsplatsförlagda lärandet inom lärlingsutbildningen i enlighet med gymnasieskolans styrdokument?
2. Sker samverkan med det lokala arbetslivet så att utbildningens kvalitet säkerställs?
3. Ser skolan till att de skolförlagda och arbetsplatsförlagda momenten fogas samman till en helhet så att kvaliteten och likvärdigheten i de yrkesinriktade delarna av lärlingsutbildningen säkerställs?

För att kunna genomföra granskningen har dessa huvudfrågeställningar brutits ned i 16 specifika frågor som mer direkt belyser olika kvalitetsaspekter i den gymnasiala lärlingsutbildningen. Dessa frågor har grupperats i följande fem områden för att ge struktur i granskningen.

A. Planering av utbildningen
B. Genomförande av utbildningen på skola och arbetsplats
C. Elevens situation
D. Bedömning och betyg
E. Utvärdering och kvalitetsarbete

Följande frågeställningar har använts för att granska kvaliteten i yrkesämnena inom gymnasial lärlingsutbildning:

A. Planering av utbildningen

Finns en uttalad strategi för gymnasial lärlingsutbildning vid skolan?
Hur planerar och organiserar skolan lärlingsutbildningen?
Finns förutsättningar för en skolförlagd inledning på lärlingsutbildningen?
Har alla elever tillgång till lärlingsplatser?
Vem har ansvaret för att skaffa lärlingsplatser?
Finns brister i utformning av utbildningskontrakt?

B. Genomförande av utbildningen i skola och på arbetsplats

Hur säkerställer skolan arbetsplatsens kvalitet
Hur ofta besöker skolan eleverna och deras handledare under APL och vad avhandlas vid besöken?
Hur säkerställer skolorna handledarens lämplighet och ser till att handledarutbildning genomförs?
Hur fungerar programråden?

C. Elevens situation

Hur förbereds eleverna innan de går ut på sin första arbetsplats och säkerställer skolan att arbetsplatsens värdegrund ligger i linje med skolans krav?
Hur hanterar skolan elever med svag motivation och/eller bristande social kompetens?
Kan arbetsplatserna anpassas till elever med särskilda behov?

D. Bedömning och betyg

Hur bedöms och betygssätts elevernas yrkeskunskaper?
Finns tillgång på yrkeslärare som kan undervisa i skolförlagda delar samt kommunicera med handledaren om yrkesinnehållet på arbetsplatserna?

E. Utvärdering och kvalitetsarbete

Hur följs den gymnasiala lärlingsutbildningen upp och utvärderas i syfte att tillvarata erfarenheter för att förbättra och utveckla den?

6 | Metod och genomförande

Kvalitetsgranskningen har omfattat 35 skolor bland de som hade tilldelats särskilt statsbidrag för gymnasial lärlingsutbildning av Skolverket för läsåret 2011/2012. Granskningen av de 35 skolorna med gymnasial lärlingsutbildning, 21 kommunala och 14 fristående genomfördes under perioderna maj till december 2012. De fyra nationella program som har ingått i granskningen är; bygg- och anläggning, fordons- och transport, handels- och administration samt vård och omsorg. Dessa skolor och deras gymnasieprogram redovisas i bilaga 1.

Kvalitetsgranskningen av gymnasial lärlingsutbildning omfattar såväl de arbetsplatsförlagda som de skolförlagda delarna av yrkesutbildningen, men tyngdpunkten ligger tydligt på den arbetsplatsförlagda delen. De gymnasiegemensamma ämnena (tidigare kärnämnen) har däremot inte ingått. Under planeringen av granskningen genomfördes en pilotstudie där metoderna och frågorna slutligen fastställdes.

En kombination av intervjuer och dokumentstudier har utgjort grunden för granskningen. Varje skolbesök omfattade normalt två-tre arbetsdagar. Inför besöken ombads skolans rektor sända in en verksamhetsredogörelse för lärlingsutbildningen samt exempel på individuella studieplaner och utbildningskontrakt för aktuella elever, förteckning över lärlingsplatser, exempel på eventuella utvärderingar av APL, planen mot kränkande behandling, beskrivning av eventuell handledarutbildning och övriga dokument som skolan ansåg vara av vikt för att kunna beskriva planering och genomförande av lärlingsutbildningen. Skolinspektionen har på så vis fått en inledande bild av hur skolans undervisning och det arbetsplatsförlagda lärandet är upplagt.

Intervjuerna omfattar elever, yrkeslärare och rektor samt handledare på arbetsplatsen. Vid varje utvald skola har två till tre gymnasiala lärlingar per program utsetts för intervjuer inom de fyra yrkesprogram som projektet valt ut för granskning. Som en följd av urvalet har även de utvalda elevernas

handledare på arbetsplatsen intervjuats liksom deras yrkeslärare med ansvar för bedömning och betygssättning samt den rektor som har ansvaret för eleven.

Inför skolbesök och arbetsplatsbesök har projektledning och inspektörer informerat om projektets syfte, hur granskningen går till och hur insamlad information kommer att hanteras. De utvalda eleverna har i första hand intervjuats ute på sina lärlingsplatser, ibland har det även gjorts på skolan. Även lärlingarnas handledare har intervjuats på sina arbetsplatser. Den yrkeslärare som är ansvarig för eleven intervjuas på skolan, liksom den rektor som är ansvarig för de gymnasiala lärlingarna. Skolbesöket har avslutats med en återkoppling från inspektörerna till rektorn.

För intervjuerna har särskilda intervjuguider tagits fram utifrån vilka inspektörerna har genomfört strukturerade intervjuer. Frågeställningarna för granskningsprojektet har brutits ner i intervjufrågor anpassade för de olika grupperna. Syftet med intervjuerna har varit att få intervjupersonerna att kunna tala relativt fritt inom ramen för de frågeområden som bestämts. Det har varit önskvärt att intervjuerna hålls mer som öppna samtal, främst vid besöken på arbetsplatser.

För att få större djup i granskningen och ett mer undervisningsnära perspektiv har, där så varit möjligt, ett mindre antal observationer genomförts genom att eleven följs i dennes aktuella aktivitet. Sådana observationer kunde sen ligga till grund för samtalen med elev, handledare och lärare.

Granskningen av kvaliteten i gymnasial lärlingsutbildning har lett fram till separata beslut för varje granskad gymnasieskola, där Skolinspektionen lyfter fram områden som skolorna behöver utveckla för att höja kvaliteten i sin verksamhet. Detta är första gången som Skolinspektionen granskat kvaliteten inom gymnasial lärlingsutbildning.

Kvalitetssäkring och referensgrupper

Som stöd till kvalitetsgranskningsprojektet gymnasial lärlingsutbildning har två referensgrupper varit knutits. En grupp bestående av forskare och skolexperter och en grupp med representanter från branschorganisationer och yrkesnämnder inom de yrkesområden som har granskats. Projektledningen har efter samarbete med dessa referensgrupper utvecklat och kvalitets-säkrat projektets fråge- och bedömningsmaterial.

Forskare och skolexperter

Referensgruppen med forskare och skolexperter har bidragit med sakkunskap inom yrkesutbildningsområdet och med vetenskapliga metoder. Gruppen har också i samverkan med Skolinspektionens projektledning bidragit med kvalitetssäkring av arbetsredskap som intervjuguider och bedömningsunderlag. Gruppen har träffats vid sex olika tillfällen där syftet har varit att diskutera olika metoder om hur vi mäter och kvalitetssäkrar utbildningsformen gymnasial lärlingsutbildning.

Branschorganisationer och yrkesnämnder

Referensgruppen för branscher och yrkesnämnder har haft representanter från de granskade programmen bygg- och anläggning, fordons- och transport, handels- och administration samt vård- och omsorg. Syftet med denna grupp har varit att de fått möjligheter att ta del av och ha synpunkter på

skolinspektionens frågeställningar och intervjuguider framför allt inom de områden som berör arbetsplatser. Referensgruppen har visat stort intresse av att tillgodogöra sig resultaten från kvalitetsgranskningen inom respektive bransch. Vid mötestillfällena har branscher och yrkesnämnder haft möjlighet att berätta hur de själva arbetar med att kvalitetssäkra det arbetsplatsförlagda lärandet.

Vissa branschorganisationer, exempelvis **Svensk Handel**, har utvecklat ett eget stödmaterial, ”Lärling i butik”, som är en modell för hur gymnasial lärlingsutbildning kan bedrivas inom handeln. Målet är att elever, företag, handledare och lärare ska få ett kvalificerat stöd anpassat efter branschens behov. Arbetet startade år 2008 med att Svensk Handel ville stödja skolorna att förbättra handelsprogrammet och samtidigt höja dess status. Idag finns ”Lärling i butik” konceptet på 40 skolor, med 400 lärlingar. Av de elever som gått lärlingsutbildningen har 80 procent fått arbete efter avslutade studier, vilket är betydligt fler än de elever som går ut det ordinarie handelsprogrammet. Lärling i butik finns som en valbar inriktning inom handelsprogrammet med minst 50 procent APL. Utbildningen ger gymnasieexamen och eleverna får ett branschintyg. Handelns webbaserade handledarutbildning har tagits fram i samarbete med Nationella lärlingskommitté, och har utvecklats till ett verktyg för lärare och handledare. Branschen ser en handledarutbildning där både lärare och handledare är involverade som nyckeln till bra kvalitet.

Inom vård och omsorg har samverkansformen Vård- och omsorgscollege sedan år 2007 utvecklats mellan fyra arbetsgivare- och fackliga organisationer; Vårdföretagarna, Sveriges kommuner och Landsting (SKL), Kommunala Företagens Samorganisation (KFS) och Kommunal. Det är en satsning för att förnya utbildningen inom omvårdnadsområdet och kunna möta det ökade kompetensbehovet som finns idag. Man ser en brist på kompetent personal inom vård och omsorg, vilket beror på att kraven i yrkena hela tiden höjs. Certifieringen till Vård- och omsorgscollege är en kvalitetsgaranti, som ska gynna både den studerande och arbetsgivaren. I dag är 11 regioner certifierade och har utbildningar som får gå under namnet Vård- och omsorgscollege. Inom vård och omsorg finns det många utbildade handledare. En längre utbildning ges nu för nya handledare. Det utbildas även huvudhandledare som har samordningsansvar för handledare. Vid handledarutbildningarna står skolan för utbildningskostnaden, arbetsgivaren för lönekostnad under en tredagars handledarutbildning. Det finns även en längre handledarutbildning på högskolenivå (7,5 hp kurs).

Transportfackens Yrkes- och Arbetsmiljönämnd (TYA) är ett samarbetsorgan mellan arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer i transportsektorn. Cirka 17 000 företag, med ungefär 100 000 anställda, är anslutna till TYA. Verksamheten bedrivs genom kurs- och projektverksamhet som tar sikte på yrkeskunskap och arbetsmiljö. De samverkar med skolor och myndigheter och utarbetar informationsmaterial och läromedel. Idag finns inriktningen transport på cirka 100 skolor vilket innebär ca 2 000 elever per årskurs. Utbildningen är trots detta underdimensionerad, därför behövs kompletterande vuxenutbildning. TYA förordar att elever får övningsköra tillsammans med välutbildade handledare på företagen och införde för 10 år sedan begreppet APL (arbetsplatsförlagt lärande) som genomförs under 15-30 veckor. Syftet var och är att ge eleverna möjlighet till mer övningskörning än vad skolorna själva klarar av. Sedan TYA startade APL-modellen har de utbildat cirka 700 APL-handledare om 7 dagar per handledare. TYA bedömer att den gymnasiala lärlingsutbildningen kommer att ha svårt att klara 50 procent arbetsplatsförlagt lärande och anser att omfattningen för APL inom

transportutbildningens lärlingsutbildning borde sänkas till 30 procent av kvalitetsskäl.

Byggnadsindustrins Yrkesnämnd (BYN) är ett partsammansatt organ vars uppgift är att säkerställa att det finns kompetenta yrkesarbetare inom den svenska byggbranschen. Tillsammans med gymnasieskolor som har bygg- och anläggningsprogrammet och företag inom branschen verkar de för att den svenska gymnasieutbildningen och den efterföljande lärlingsperioden som sker i byggföretag fyller de krav som branschen ställer. BYN har beslutat införa en kvalitetsmärkning av skolor, kallad ”branschrekommenderad skola” för att tydliggöra branschens förväntningar och bidra till utveckling av utbildningen så att alla elever garanteras en utbildning med bra kvalitet. Skolor ansöker och det lokala programrådet och yrkesnämnden i regionen rekommenderar skolan till BYN, som godkänner centralt. Några kriterier som krävs är bland annat lärarbesök minst var tredje vecka och att skolan ska stå för skyddskläder. BYN anser att om en lärling är på ett företag ska företaget ha betalt, så att skolan kan ställa krav på företaget. BYNs handledarutbildning ser olika ut i landet och har inte lyckats så bra. Idag ser man att många skolor har problem med introduktion och att följa upp APL inom den skolförlagda utbildningen, och att lärlingsutbildningen i detta avseende fungerar något bättre. Här ser man det viktigt att sprida bra exempel.

Branscher och yrkesnämnder har haft synpunkter på att det vid framtida granskningar är viktigt att se på hur skolan lyckas integrera APL med och komplettera utbildningen om arbetsplatserna inte kan tillgodose alla delar i yrkesämnena. En viktig del blir hur handledare kan styra planeringen och hur aktiv lärlingen är, liksom hur skolan tillsammans med handledaren följer upp elevens lärande. De inspektörerna som granskar bör har ett tydligt bedömningsunderlag kopplat till frågorna, som norm för den sammantagna bedömningen för verksamheten. Etik och moral samt arbetsmiljö- och säkerhet är något som är extra viktiga att beakta inom det arbetsplatsförlagda lärandet.

Skolan måste säkerställa att eleven får minst den utbildning som de har rätt till enligt styrdokumenten. Ibland finns det även branschkrav som sträcker sig längre än vad ämnesplanernas mål anger. Därför är programrådet ett viktigt forum för att diskutera branschernas behov och yrkeskunnande för att eleverna ska bli anställningsbara efter avslutad utbildning. Kontakter och samverkan med det lokala näringslivet bör även omfatta arbetsmarknadens parter.

7 | Referenser

Offentligt tryck:	
SOU 2009:85	Nationella lärlingskommittén (2009). Gymnasial lärlingsutbildning — Hur blev det? Stockholm: Fritzes
SOU 2010:75	Nationella lärlingskommittén (2010.) Gymnasial lärlingsutbildning — utbildning för jobb. Stockholm: Fritzes.
SOU 2011:72	Nationella lärlingskommittén (2011). Gymnasial lärlingsutbildning — med fokus på kvalitet!. Stockholm: Fritzes.
SOU 2010:19	Lärlingsutredningen (2010). Lärling: en bro mellan skola och arbetsliv, Stockholm: Fritzes.
Prop. 2008/09: 199	Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan. Utbildningsdepartementet.
Prop. 2010/11:104	Kvalitet i gymnasial lärlingsutbildning. Utbildningsdepartementet.
Myndigheten för skolutveckling (2004)	Arbetsplats för lärande — Om samverkan mellan gymnasieskola och arbetsliv. Stockholm: Liber
Skolinspektionen (2011)	Arbetsplatsförlagd utbildning i praktiken - en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans yrkesförberedande utbildningar. Kvalitetsgranskning, rapport 2011:2.
Skolinspektionen (2013)	Arbetsplatsförlagt lärande, lärlingsutbildning för vuxna, Kvalitetsgranskning rapport 2013:1.
Skolverket (1998)	Samverkan skola-arbetsliv. Arbetsplatsförlagd utbildning i gymnasieskolan. Sammanfattande rapport. Rapport 153. Stockholm: Liber
Skolverket (2012)	Gymnasial lärlingsutbildning under de första tre åren Rapport 373
Övrigt tryck:	
Höghielm, R. (2001)	Den gymnasiala yrkesutbildningen – en verksamhet mellan två kulturer. I: Skolverket Villkor och vägar inom grundläggande yrkesutbildning. Några forskarperspektiv. Stockholm: Fritzes
Nielsen, K. och Kvale, S. (2000)	Mästarlära som lärandeform av idag. I: Nielsen, K. och Kvale, S[red]. Mästarlära – Lärande som social praxis. Studentlitteratur

Nordiska ministerrådet (2008)	Ungdomars väg från skola till arbetsliv – nordiska erfarenheter. Redaktörer: Olofsson, J. och Panican, A. TemaNord 2008:584. Köpenhamn: Nordiska ministerrådet
OECD (2008a)	Learning for Jobs — OECD Reviews of Vocational Education and Training.
OECD (2008b)	Learning for Jobs — OECD Reviews of Vocational Education and Training (Sweden). Författare: Kuczera, M. et al.
Olofsson, J. (2003)	Grundläggande yrkesutbildning och övergången skola arbetsliv – en jämförelse mellan olika utbildningsmodeller. IFAU-rapport 2003:8
Olofsson, J. och Wadensjö, E. (2006)	Lärlingsutbildning — ett återkommande bekymmer eller en oprövad möjlighet? Stockholm: Finansdepartementet
Tsagalidis, Helena (2008)	Därför fick jag bara Godkänt — Bedömning av karaktärsämnen på HR-programmet. Akademisk avhandling. Stockholm: Stockholms universitet.

8 | Bilagor

1. Skolor som ingått i granskningen och granskade program
2. Referensgrupper

Bilaga 1

Skolor som ingått i granskningen och granskade program

Stockholm	HA	Farsta gymnasium
	HA	Frans Schartaus gymnasium
	VO	Stadsmissionens gymnasium
Haninge	HA	Fredrika Bremergymnasiet, Riksäpplet
Norrtälje	FT, VO	Carl Wahrengymnasiet, Hallstavik
Sollentuna	BA, FT, HA,	Yrkesgymnasiet, Sollentuna
Södertälje	BA, FT, VO	Södertälje Praktiska
Knivsta	FT, HA, VO	Sjögrenska gymnasiet
Motala	BA, HA, VO	Carlsunds utbildningscentrum
Finspång	FT, HA, VO	Bergska skolan
Värnamo	FT, HA	Finnvedens gymnasieskola
Hultsfred	BA	Hultsfreds gymnasieskola
Oskarshamn	BA, HA	Oscarsgymnasiet
Helsingborg	VO	Skolstaden
	FT	Helsingborgs Praktiska
Malmö	BA, HA, VO	Malmö Praktiska City
	BA, FT, HA	Yrkesgymnasiet i Malmö
Lund	VO	Consensum Lund
Hylte	BA, FT, VO	Hylte gymnasieskola
Kungsbacka	BA, FT, HA	Elof Lindälvs gymnasium
Borås	BA, FT	Borås praktiska
	FT	Viskastrandsgymnasiet
Stenungsund	BA, FT, HA	Nösnässkolan
Lysekil	BA, HA, VO	Gullmarsgymnasiet
Uddevalla	BA, FT, HA, VO	Uddevalla gymnasieskola
	BA, FT, HA, VO	Uddevalla Praktiska
Filipstad	HA, VO	Spångbergsgymnasiet
Karlstad	HA, VO	Karlstads Praktiska
Örebro	BA, HA, VO	Yrkesgymnasiet i Örebro
	FT	Örebro Praktiska
Västerås	HA	Carlforsska gymnasiet
	BA, FT, HA, VO	Yrkesgymnasiet i Västerås

Ludvika	FT, HA	VBU, Högbergsskolan, Ludvika
Leksand	BA	Leksands Gymnasieskola
Härnösand	BA, FT, HA	Härnösand gymnasium
Utfall program:	BA:18	
	FT:19	
	HA:23	
	VO:17	

Bilaga 2

Referensgrupper

Deltagare referensgrupp experter och forskare:

Maud Baumgarten, Stockholms Universitet
Ingrid Berglund, Stockholms Universitet
Carl-Gustaf Carlsson, Stockholms Universitet; Carl Wahrengymnasiet
Annica Lagström, Göteborgs Universitet
Kerstin Littke, Göteborgs Universitet
Helena Tsagalidis, Stockholms Universitet, Restaurangskolan Globen
Allan Pinaitis, Skolverket
Lotta Naglitsch, Skolverket
Peter Holmberg, Skolinspektionen
Annika Jervgren, Skolinspektionen

Deltagare referensgrupp branscher och yrkesnämnder

Niklas Angelöf, Plåt och ventilation Yrkesnämnd
Nils-Gunnar Bergander, Byggnadsindustrins Yrkesnämnd (BYN)
Björn Ramse, Svensk Handel Kunskap
Robert Dierks, Transportfackens Yrkes- och arbetsmiljönämnd (TYA)
Zenita Cider, Sveriges kommuner och Landsting (SKL), Vård och omsorgscollege
Peter Holmberg, Skolinspektionen
Annika Jervgren, Skolinspektionen

Regelbunden tillsyn av alla skolor
Skolinspektionen granskar skolverksamhet, förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet. Utgångspunkten är de lagar och regler som finns för verksamheten.

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden
Skolinspektionen granskar kvaliteten i skolor och andra verksamheter inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever
Elever, föräldrar och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev

Fristående skolor – kontroll av grundläggande förutsättningar
Skolinspektionenbedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.

www.skolinspektionen.se

Skolinspektionen